

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА:
ВІД ПУБЛІЧНОГО ДО ПРИВАТНОГО****CHALLENGES OF MODERN INTERNATIONAL LAW:
FROM PUBLIC TO PRIVATE**

Мануїлова К.В., доцент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»

Гребенюк Д.О., асистент кафедри міжнародного та європейського права
Національний університет «Одеська юридична академія»

У сучасному світі, де геополітичні та економічні межі зникають перед нашими очима, міжнародне право переживає епохальні зміни. Від відносин між державами до комплексних мережових взаємозв'язків між фізичними та юридичними особами, виклики, які стоять перед сучасним міжнародним правом, перетворюються в глобальні дилеми, які вимагають глибокого правового аналізу та нових підходів.

Дана наукова праця присвячена розгляду цих викликів та їх впливу на відносини міжнародного публічного та приватного права. Ми дослідимо еволюцію правових підходів у контексті нових реалій глобального світу та звернемо увагу на тісний взаємозв'язок між публічним та приватним правом у сучасних умовах. Аналізуючи виклики, ми прагнемо розкрити можливості та перспективи, які стоять перед міжнародним правом у контексті його переходу від традиційних публічних норм до більш гнучких та адаптивних підходів. Дійсно, наш світ переживає період інтенсивних змін, і розуміння цих змін у контексті міжнародного права є важливою передумовою для розвитку стабільних, справедливих та ефективних правових механізмів. Ця стаття спробує освітлити цей шлях і допомогти зрозуміти, як міжнародне право може відповісти на виклики сучасності та забезпечити сталість у відносинах між суб'єктами міжнародного права. У відповідь на виклики сучасного світу, міжнародне право вступає в новий етап еволюції, який вимагає перегляду традиційних підходів та формування інноваційних концепцій. Однією з таких концепцій, яка набуває все більшої актуальності в контексті глобалізації та міжнародних взаємодій, є ідея наднаціонального парламентаризму.

У цій статті ми розглянемо становлення концепції наднаціонального парламентаризму як важливого етапу розвитку міжнародного права. Ми розглянемо ключові моменти цієї концепції, включаючи її історію, основні принципи та вплив на сучасний світовий порядок. Досліджуючи роль наднаціонального парламентського органу у вирішенні глобальних проблем, ми намагатимемося зрозуміти, як ця концепція може вплинути на традиційні поняття національного суверенітету та як вона може забезпечити більш ефективну та справедливу систему взаємодії між державами в умовах сучасного світу.

Окреме місце в статті буде займати дослідження складних та динамічних правовідносин у міжнародному приватному праві. Ми розглянемо ключові аспекти, які виникають при здійсненні міжнародного регулювання штучного інтелекту, фокусуючи увагу на таких елементах, як захист прав користувачів, конфіденційність та механізми вирішення спорів.

Ключові слова: сучасне міжнародне право, міжнародне приватне право, міжнародне публічне право, європейський парламент, наднаціональний парламентаризм, наднаціональність, штучний інтелект.

In today's world, where geopolitical and economic boundaries are disappearing before our eyes, international law is undergoing epochal changes. From relations between states to complex networked interconnections between private actors, the challenges facing contemporary international law are turning into global dilemmas that require in-depth legal analysis and new approaches.

This research paper is devoted to the consideration of these challenges and their impact on the relations between public and private international law. We will examine the evolution of legal approaches in the context of the new realities of the global world and draw attention to the close relationship between public and private law in the current environment. By analysing the challenges, we aim to reveal the opportunities and prospects facing international law in the context of its transition from traditional public rules to more flexible and adaptive approaches. Indeed, our world is going through a period of intense change, and understanding these changes in the context of international law is an important prerequisite for the development of stable, fair and effective legal mechanisms. This article will try to light the way and help to understand how international law can respond to the challenges of our time and ensure sustainability in relations between states and private actors in the new global landscape. In response to the challenges of the modern world, international law is entering a new stage of evolution, which requires a revision of traditional approaches and the formation of innovative concepts. One of such concepts, which is becoming increasingly relevant in the context of globalisation and international interactions, is the idea of supranational parliamentarism.

In this article, we will examine the emergence of the concept of supranational parliamentarism as an important stage in the development of international law. We will look at the key points of this concept, including its history, basic principles and impact on the modern world order. By exploring the role of supranational parliamentary bodies in addressing global issues, we will try to understand how this concept can affect traditional notions of national sovereignty and how it can provide a more effective and fair system of interaction between states in the modern world.

A special place in the article will be devoted to the study of complex and dynamic legal relations in private international law. We will examine the key issues that arise in the international regulation of artificial intelligence, focusing on such elements as user rights protection, privacy and dispute resolution mechanisms.

Key words: modern international law, private international law, public international law, European Parliament, supranational parliamentarism, supranationality, artificial intelligence.

Матеріали і методи. Ключовим аспектом даного наукового дослідження безумовно є методологія. Вона визначає підходи та інструменти для дослідження даної проблематики. Ми використовуємо різноманітні засоби, щоб якомога краще зрозуміти взаємозв'язок між публічним та приватним правом у сучасних умовах.

Правовий аналіз наукової літератури є фундаментом даного дослідження, необхідно відмітити, що це дозволяє нам опанувати підходи та різні теоретичні концепції,

а також визначити актуальні тенденції в дослідженні даної проблематики.

Важливу роль відіграє використання наукових праць українських та західних вчених. Серед українських можна виділити І. Мироненко, В. Попко, О. Руденко, Є. Стрельцова, О. Щокіна, Ю. Чайковський, О. Цибульська, П. Войтович. Серед західних це А. Мілс, Д. Арато, Р. Зімерман, Н. Джансен.

Виклад основного матеріалу. У світі непередбачуваності та стрімкого розвитку важко переоцінити роль

сучасного міжнародного права. Ця галузь права переживає неабиякі виклики, які походять не лише від первинних суб'єктів, але й від специфічних суб'єктів. У цьому контексті першу умовну половину дослідження треба приділити увагу становленню концепції наднаціонального парламентаризму.

Наднаціональний парламентаризм – це не лише теоретична концепція, але й відкриття нового шляху для розв'язання міжнародних конфліктів, підвищення легітимності міжнародних угод та сприяння розбудові єдиної світової спільноти. У контексті загальної теми нашого дослідження ми поглибимо наше розуміння цієї концепції та її впливу на сучасне міжнародне право.

Концентруємо дослідницький фокус саме на становленні концепції наднаціонального парламентаризму як важливого етапу в розвитку сучасного міжнародного права. Варто розглянути історію її виникнення, основні принципи, які лежать в її основі, та конкретні випадки її застосування в міжнародних відносинах. Акцентуючи на ролі парламентських структур у формуванні правових норм, які обґрунтовують взаємодію країн та націй, ми розкриємо ключові аспекти цієї концепції та її потенційний вплив на майбутнє міжнародного права.

Дана концепція передбачає спільну роботу та участь національних парламентів у прийнятті рішень на наднаціональному рівні. Вона виникає в контексті зростаючої потреби у покращенні глобального управління та забезпеченні більшої демократії та ефективності в процесі прийняття міжнародних рішень. Наднаціональний парламентаризм прагне забезпечити більш активну участь національних парламентів у формуванні та контролі за міжнародними політичними рішеннями. Концепція наднаціонального парламентаризму є результатом еволюції правових ідей, а також відповіді на потреби глобалізованого світу. Необхідно зазначити, що не існує однієї загальноприйнятої визначеності концепції наднаціонального парламентаризму, або одного конкретного історичного моменту її формування, можна виокремити деякі ключові етапи, що сприяли розвитку цієї концепції.

Поступове зростання ролі міжнародних організацій, світова спільнота відчувала це у другій половині ХХ століття, зокрема після Другої світової війни, зростання ролі та впливу міжнародних організацій створило потребу в більшій участі національних парламентів у міжнародних рішеннях. Зростання свідомості про важливість демократичних принципів та розвиток демократії як основи правових систем спонукав до збільшення уваги до парламентської участі та представницького управління. Це зміцнило прагнення залучати національні парламенти до міжнародного рівня управління з метою забезпечення більшої демократії та легітимності в процесі прийняття міжнародних рішень. Характерно, що у зв'язку з глобалізацією та вирішенням глобальних проблем, таких як кліматичні зміни, економічна стабільність, боротьба з тероризмом тощо, виникла потреба в ефективній глобальній системі управління. Це привело до залучення національних парламентів до міжнародних форумів та організацій з метою забезпечення більшої легітимності та представництва в прийнятті міжнародних рішень. Не можливо обійти тему захисту прав людини та підтримка демократичних цінностей, ці елементи стали невід'ємною частиною міжнародно-правових норм та стандартів. У цьому контексті, залучення національних парламентів до міжнародного рівня управління стало основою для забезпечення ефективного захисту прав людини та гарантії демократичних принципів.

Концепція наднаціонального парламентаризму формувалася внаслідок розвитку права міжнародних організацій, зростання свідомості про важливість демокра-

тії, потреби в глобальному управлінні та захисті прав людини. Ця концепція стала відповіддю на потребу забезпечення більшої участі. Вона пропонує новий підхід до співпраці національних парламентів у міжнародному контексті, спрямований на зміцнення ролі парламентаріїв у прийнятті міжнародних рішень, контролі за їх реалізацією та забезпеченні демократичності та легітимності цих рішень.

Дослідження концепції може мати великий потенціал для розвитку доктрини міжнародного права. Воно здатне допомогти зрозуміти та розкрити роль національних парламентів у формуванні та реалізації міжнародних норм, процедур прийняття рішень, механізмів контролю та впливу на міжнародні організації. Подальше дослідження дозволить також виявити переваги та виклики, що виникають при реалізації концепції наднаціонального парламентаризму та її вплив на розвиток міжнародного права. Дана концепція відкриває нові горизонти для співпраці національних парламентів, утворення спільних парламентських організацій, обговорення та прийняття спільних політичних рішень. Це може забезпечити більш ефективне та представницьке прийняття міжнародних рішень, зміцнити демократичні принципи у глобальному масштабі та сприяти здійсненню прав людини.

Для забезпечення сталого розвитку територій необхідна побудова ефективної системи управління, яка спирається на міжрівневу взаємодію багатьох суб'єктів [1].

Загалом під багаторівневим управлінням розуміють практику підготовки та прийняття рішень на наднаціональному, національному, регіональному та місцевому рівнях. Хоч, відповідно до актів ЄС, існує багаторівнева структура, компетенції регіонального рівня прийняття рішень визначаються винятково національним законодавством [2].

Багаторівневе управління передбачає не простий перерозподіл повноважень між різними рівнями прийняття рішень, а прийняття узгоджених рішень багаторівневими неієрархічними наднаціональними та національними установами, зокрема із залученням недержавних акторів [3].

Даний етап дослідження потребує надання визначення терміну «наднаціональність», професор О. К. Вишняков зазначає, що: «Наднаціональність – термін, який має різні характеристики у правовій доктрині. Він застосовується, зокрема, щодо органів деяких міждержавних утворень та пов'язується з певними ознаками» [4].

Наднаціональними йменують міждержавні угруповання інтеграційного характеру, оскільки на відміну від традиційних міжнародних організацій учасники передають їм деякі свої державні функції, причому останні зливаються, набувають спільного характеру та здійснюються знов-таки створеними спільно автономними владними органами [5].

Наднаціональності як теоретичному питанню та наднаціональному характеру міждержавних угруповань та їх внутрішніх структур присвячено значний обсяг юридичної літератури, у першу чергу роботи авторів із країн-учасниць угруповань. Щодо розробки проблеми наднаціональності вітчизняна юридична література має певні надбання, хоча йдеться про окремі наукові статті та фрагменти [6].

У контексті міжнародного права, поняття «наднаціональність» відноситься до концепції, яка виходить за межі традиційних національних кордонів та передбачає спільну участь, співробітництво або інтеграцію країн або регіонів на підвищеному, наднаціональному рівні. Це може означати формування спільних законодавчих органів або структур, які діють та координують законодавчу діяльність на рівні більше ніж національний.

Становлення терміну «аднаціональний парламентаризм» був результатом розуміння необхідності залучення національних парламентів до міжнародного рівня управління та формування спільних механізмів прийняття рішень. Концепція аднаціонального парламентаризму постала як відповідь на виклики глобалізації та потребу в ефективній глобальній системі управління.

Початково термін «аднаціональний» був пов'язаний з ідеєю перевищення національних меж і спільної діяльності на більш широкому, міжнародному рівні. В рамках міжнародного права цей термін розглядався в контексті об'єднання держав у міжнародні організації та спільного вирішення питань, які перевищують національні рамки. Він позначав взаємодію держав за межами національного законодавства та відображав необхідність спільної дії для досягнення спільних цілей.

Однак, згодом поняття «аднаціональний» було розширено й удосконалено. З урахуванням розвитку політичних та правових ідей, поступово формувалася концепція аднаціонального парламентаризму, яка покликана забезпечити більшу участь національних парламентів у прийнятті міжнародних рішень та контролі за їх реалізацією. Це відображало необхідність зміцнення ролі парламентів як представників громадян у прийнятті рішень на аднаціональному рівні.

Враховуючи вищезазначене, бажаємо спробувати визначити термін «аднаціональний парламентаризм». Цей термін відображає новий етап у розвитку політико-правових структур, коли парламенти різних країн об'єднують свої зусилля та координують дії для спільного прийняття рішень та вирішення проблем, які перетинають національні кордони. Аднаціональний парламентаризм – це концепція міжнародного управління, що передбачає участь представників національних парламентів або створення спеціалізованих міжнародних парламентських органів у процесі формування та реалізації міжнародних норм, угод і стандартів. Ця концепція спрямована на створення демократичних механізмів, які б ураховували інтереси не тільки окремих країн, але й світової спільноти, забезпечуючи більш прозоре, легітимне та справедливе міжнародне правове середовище.

На нашу думку аднаціональний парламентаризм в сучасному міжнародному праві має наступні ознаки, а саме: участь представників національних парламентів у формуванні міжнародних правових норм, що гарантує відтінок регіональних і національних інтересів в нормативно-правових актах. Формування спеціалізованих парламентських структур, які представляють різні країни, для обговорення та ухвалення законодавчих актів на рівні міжнародного права. Відображення принципів демократії та участі у прийнятті рішень щодо міжнародних питань, що забезпечує більшу легітимність утворених норм. Відкритість для громадськості та гарантування доступу до інформації, що стосується процесу прийняття міжнародних норм. Співпраця з іншими міжнародними інституціями та організаціями для забезпечення взаємодії та узгодженості в міжнародних відносинах. Створення спільних законодавчих ініціатив, які розробляються та приймаються разом представниками кількох країн для спільного застосування в національних правових системах. Узгодження або гармонізація законодавчих норм та стандартів між країнами для спільного захисту інтересів та забезпечення однакових стандартів у різних регіонах. Створення механізмів спільного контролю за виконанням законів та ухваленими рішеннями в рамках аднаціональних структур.

Аднаціональний парламентаризм може виявлятися в різних формах залежно від конкретних угод чи обставин, але основною його ідеєю є співпраця між країнами

або регіонами у сфері законодавства та влади для спільного досягнення цілей та розв'язання проблем.

Вивчення концепції аднаціонального парламентаризму в контексті сучасного міжнародного права зводиться до більш глибокого розуміння того, як міжнародні норми формуються та приймаються. Однією з найперспективніших реалізацій цієї концепції став Європейський Парламент, який відіграє важливу роль у формуванні європейської інтеграції та правової гармонізації між країнами Європейського Союзу. Розглядаючи приклад Європейського Парламенту, можна краще розібратися в концепції аднаціонального парламентаризму та його реалізації в сучасних міжнародних відносинах.

Враховуючи дослідження публічної частини сучасного міжнародного права та аналізу концепції аднаціонального парламентаризму з фокусом на Європейський парламент, наша увага звертається на сучасні виклики міжнародного приватного права. Конкретно, ми плануємо дослідити правове регулювання штучного інтелекту Європейським парламентом у цьому контексті. Цей перехід на нашу думку є абсолютно логічним етапом дослідження, це дозволяє нам зосередитися на питаннях юрисдикції, відповідальності та конфіденційності, які стосуються міжнародного приватного права в контексті розвитку штучного інтелекту. Подальше вивчення цих аспектів допоможе нам зрозуміти, яким чином міжнародне право реагує на виклики, які виникають у зв'язку із широким впровадженням цієї інноваційної технології.

Штучний інтелект в сучасному світі займає ключове місце в технологічних та економічних процесах. Вплив цього явища на міжнародні відносини та правові системи величезний, породжуючи численні правові виклики, особливо в контексті міжнародного приватного права. Європейський Парламент відіграє ключову роль у вирішенні цих питань, розглядаючи законодавчі акти та рекомендації, спрямовані на забезпечення адекватного правового регулювання штучного інтелекту. Європейський Парламент дбає про створення адаптованого правового середовища. Розглядаючи різноманітні питання, від етичних норм до відповідальності за алгоритмічні рішення, парламентарі працюють над законодавством, яке б враховувало особливості цієї технології у міжнародному контексті.

Ми вважаємо, що виклики та перспективи міжнародного приватного права в контексті регулювання штучного інтелекту висувають ряд нагальних питань, які потребують уважної уваги та вирішення. Ми вирішили поділити на групи актуальні питання, до першої відносяться юрисдикційні питання. Одним із головних викликів є визначення компетентності судів у випадках, пов'язаних із штучним інтелектом. У світлі транснаціональних відносин це питання набуває особливої важливості. Як забезпечити об'єктивні та справедливі рішення, коли штучний інтелект впливає на різні країни? До другої групи відноситься відповідальність та захист прав користувачів. Забезпечення відповідальності компаній за використання штучного інтелекту, особливо коли це впливає на права користувачів із різних країн, є важливим аспектом. Як гарантувати належний захист у сфері дії штучного інтелекту, незалежно від їхнього місця проживання? До останньої категорії ми відносимо конфіденційність. Зберігання конфіденційних даних у випадках, коли штучний інтелект використовується для обробки особистої інформації користувачів із різних країн, стає важливим аспектом безпеки. Як забезпечити безпеку та конфіденційність даних, дотримуючись міжнародних стандартів та правових норм у цій області?

Ці питання стають важливими у відкритій дискусії щодо того, як сучасне міжнародне приватне право

може адаптуватися до викликів, які представляє розвиток штучного інтелекту. Необхідно продовжувати дослідження у цьому напрямі, співпрацюючи зі спеціалістами та міжнародними організаціями, щоб розробити ефективні та справедливі правові механізми, які здатні будуть задовольнити потреби сучасного світу в цій сфері.

Європейський парламент планує встановити жорсткі вимоги до використання штучного інтелекту. Серед них – зобов'язання творців чат-ботів розкривати дані про використання авторських матеріалів. Депутати Європарламенту наближаються до погодження пропозицій для закону про штучний інтелект в Європі. Один із заходів, які можуть бути запропоновані парламентарями, це вимагання від розробників продуктів, таких як ChatGPT від OpenAI, повідомляти про використання захищених авторським правом матеріалів для навчання їхніх моделей штучного інтелекту.

Чат-бот може створювати тексти на вказані теми та відповідати на запитання зрозумілим мовленням. Вважається, що ChatGPT є одним з найбільш професійних чат-ботів, проте може бути схильним до неправдивих та упереджених відповідей.

GPT повідомляє, що хоча ми вживаємо заходів безпеки, система може час від часу створювати неправильну або оманливу інформацію та образливий або упереджений вміст.

У листопаді 2022 року було введено в експлуатацію ChatGPT. Протягом лише тижня кількість його користувачів перевищила один мільйон, а до січня 2023-го нарахували понад сто мільйонів активних користувачів.

Депутати Європейського Парламенту пропонують покласти відповідальність за недопустиме використання програм замість невеликих компаній на розробників, що користуються продуктами OpenAI.

Європейський Парламент висував пропозицію про заборону використання систем розпізнавання обличчя у громадських місцях. Проте, деякі держави-члени ЄС можуть зазнавати тиску від місцевих поліцейських служб та бути проти такої повної заборони біометрії.

Угода між депутатами, котрі вже два роки борються за контроль за штучним інтелектом, визначальна для подальших переговорів стосовно закону про це явище. Запропонований закон найбільш суворий на інших показниках розробки і буде ухвалений через страхи стосовно можливих зловживань цією технологією.

Після того, як парламент затвердить свою позицію, держави-члени, Європейська комісія та депутати Європарламенту спільно працюватимуть над фінальним варіантом законопроекту. Голосування за нього планується до кінця 2024 року.

Драгош Тудораче, член Європарламенту та експерт в цій галузі, вважає, що регулювання штучного інтелекту є надзвичайно важливою в сучасному світі, де все більше популярності здобувають генеративні продукти на основі штучного інтелекту, такі як ChatGPT. «Ця технологія є дуже інноваційною, тому потрібно встановлювати правила для її використання. Саме контроль з боку компаній є недостатнім», – підкреслив він [7].

Багато країн розробляють нормативно-правову базу з використанням технологій штучного інтелекту. Існує можливість, що це регулювання також вплине на застосування інших законів. AI Act – це ініціатива з регулювання використання штучного інтелекту. Це є пропозиція стосовно регламенту в даній сфері [8].

Стосовно контексту регламенту, зазначають наступні цілі, до яких прагнуть досягти прийняттям цього закону:

Мета полягає у гарантуванні безпеки та дотриманні нормативного акту Євросоюзу щодо охорони прав людини

та цінностей при розміщенні та використанні систем штучного інтелекту на ринку Європейського Союзу.

Забезпечення правової визначеності для підтримки інвестицій та інновацій в галузі штучного інтелекту.

Покращити управління та ефективне забезпечення виконання чинного законодавства про основні права та вимоги безпеки, що застосовуються до систем штучного інтелекту.

Сприяти розвитку єдиного ринку для законних, безпечних та надійних програм, що використовують штучний інтелект, та запобігти фрагментації ринку.

Потрібно розглянути, із чого складається AI Act [8]. В регламенті міститься 12 розділів та 85 статей. На початку документу міститься розділ регулювання, обмеження застосування та ключові терміни, які використовуються в законі.

Наступні дії є неприпустимими при використанні штучного інтелекту згідно зі статтею 5 регламенту [8]. Наприклад, використання систем, які можуть висноувати будь-яку вразливу інформацію про особу, повернувши увагу до віку, фізичних або розумових вад, з метою спотворення її поведінки. Такі дії можуть завдати фізичної чи психологічної шкоди не лише цій особі, а й іншим. Слід зауважити, що Третій розділ є об'ємним та присвячений high-risk системам штучного інтелекту. Наступним кроком є зобов'язання щодо деяких систем штучного інтелекту, включаючи технологію «дїпфейк» (deepfake AI). Цікаво, що документ містить механізм створення та підтримки бази даних Європейського Союзу для автономних високо ризикованих систем штучного інтелекту. Остання частина документу присвячена Codes of conduct (кодексу поведінки) та політиці конфіденційності. Також описано три рівні штрафів, що передбачені в регламенті.

Отже, штучний інтелект – це один із найбільш обговорюваних та перспективних напрямів розвитку сучасного світу. Європейський Парламент вже прийняв ряд нормативно-правових актів щодо розвитку та регулювання штучного інтелекту. Законодавство Європейського Союзу в цілому спрямоване на захист прав і свобод фізичних осіб, а також на забезпечення безпеки та стабільності у суспільстві.

Висновок. У даному науковому дослідженні були враховані ключові виклики, що виникають перед сучасним міжнародним правом. Розглядаючи еволюцію правових підходів в умовах глобалізації та міжнародних взаємодій, ми звернули увагу на тісний зв'язок між публічним та приватним правом, що стає дедалі актуальнішим у сучасних реаліях.

Ми ретельно дослідили ідею наднаціонального парламентаризму як важливого етапу розвитку міжнародного права. Розглядаючи роль Європейського Парламенту у розв'язанні глобальних проблем, ми визначили його можливу перспективу для сучасного світового порядку та національного суверенітету.

Окрему увагу приділено складним відносинам у міжнародному приватному праві, зокрема, в контексті регулювання штучного інтелекту. Ми зосередились на правах користувачів, конфіденційності даних та механізмах вирішення спорів, визначаючи їхню важливість у сучасному світі, де технологічний прогрес стає ключовим фактором.

У висновку можна сказати, що наше дослідження відкрило нові горизонти для сучасного міжнародного права, надаючи можливість подальшого вдосконалення правових норм та створення більш ефективних механізмів реагування на виклики глобалізації та технологічного розвитку. Це допоможе забезпечити стабільні та справедливі відносини в умовах постійних змін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давтян С. Г. КЛАСИФІКАЦІЯ Й АНАЛІЗ ОСНОВНИХ РІВНІВ «MULTILEVEL GOVERNANCE»: НАДНАЦІОНАЛЬНИЙ, НАЦІОНАЛЬНИЙ, РЕГІОНАЛЬНИЙ, СУБРЕГІОНАЛЬНИЙ, МІСЦЕВИЙ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tppd_2018_23_6.pdf
2. Малик Я. Й. До питання про взаємодію органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні. Ефективність державного управління: зб. наук. праць. 2015. Вип. 43. С. 295–302.
3. Яценко Т. Багаторівневе управління: аспект планування територіального розвитку. 2017 URL: <https://eesa-journal.com/2017/03/14/bagatorivneve-upravlinnya-aspektplanuvannya-teritorialnogo-rozvitku>
4. О. К. Вишняков. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ ЯК НАДНАЦІОНАЛЬНЕ УТВОРЕННЯ. URL: https://scholar.google.com/citations?view_or=view_citation&hl=uk&user=3tZ6oNQAAAAJ&citation_for_view=3tZ6oNQAAAAJ:mB3voiENLucC
5. О. К. Вишняков. Наднаціональність як правовий феномен. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nponyua_2014_14_13.pdf
6. Мельник З.П. Проблеми інтернаціоналізації та формування наднаціонального права: теоретичні питання. *Часопис Київського університету права*. 2007 р. №1. С. 40–45.
7. Інформаційне агентство УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/techno/software/yevroparlament-gotyue-zhorstki-vimogi-do-vikoristannya-shtuchnogo-intelektu-ft-12220404.html>
8. EUR-Lex. Document 52021PC0206. Proposal for a REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL LAYING DOWN HARMONISED RULES ON ARTIFICIAL INTELLIGENCE (ARTIFICIAL INTELLIGENCE ACT) AND AMENDING CERTAIN UNION LEGISLATIVE ACTS. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0206>